

НАРОДНА КЊИЖЕВНОСТ

Очекивани исходи

Требало би да...

- Уочите опште одлике народне књижевности
- Тумачи одреднице народно и усмено у називу овог типа књижевности
- Уочите повезаност народне књижевности са старим веровањима, митским и магијским мишљењем;
- Објасните и усвојите појмове као што су **ВАРИЈАНТНОСТ, ФОРМУЛАТИВНОСТ, СИНКРЕТИЗАМ**
- Покажете познавање Вуковог критеријума за поделу народних песама на јуначке и женске
- Запазите критеријуме примењене у класификацији народне књижевности;
- Повежете знања о народној (усменој) књижевности стечена током претходног школовања са новим знањима;
- Обогатите своје опште познавање културне историје Срба.

Које су основне разлике између усмене и писане књижевности?

Какав утисак на вас оставља народна књижевност?
Да ли волите да је читате? Да ли је разумљива?

УСМЕНА	ПИСАНА
КОЛЕКТИВНИ СТВАРАЛАЦ (често анониман)	ИНДИВИДУАЛНИ СТВАРАЛАЦ
ПОДЛОЖНА ПРОМЕНАМА	ОКАМЕЊЕН ИЗРАЗ
ПРЕНОСИ СЕ УСМЕНИМ ПУТЕМ	ЗАПИСАНА
ЈЕДНОСТАВНОСТ ИЗРАЗА	СЛОЖЕНИЈИ СТИЛСКИ ИЗРАЗ
СТАРИЈА	МЛАЂА

Шта означавају одреднице НАРОДНА/ УСМЕНА књижевност?

Одредница НАРОДНА – сведочи о колективном настанку

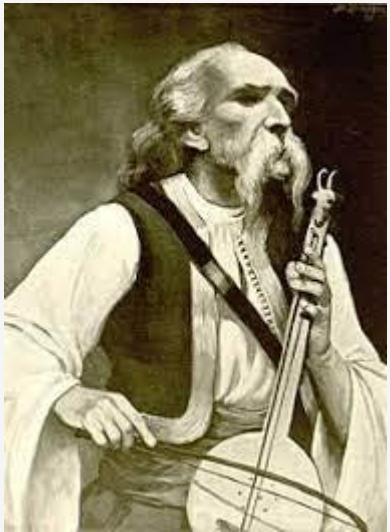
Одредница УСМЕНА – сведочи о начину настанка и преношењу ових творевина.

- Термин „народна“ се појавио се у нашој науци и у школама у другој половини 19. века.
- Вук никада није користио термин народна књижевност за књижевност насталу у народу

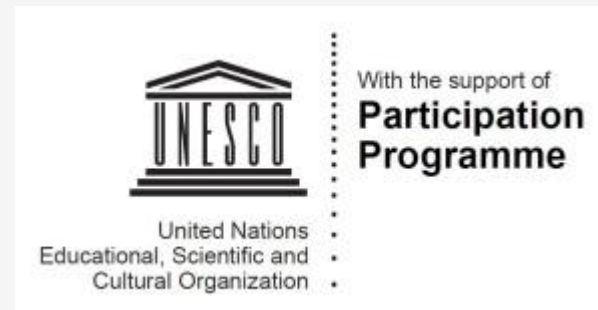
Ко су онда народни певачи и како се односе према ауторству?

**Филип Вишњић
Тешан Подруговић
Старац Милија
Слепа Живана**

- Народни певачи су надарени појединци који су уз гусле певали народне песме. Стваралац песме је анониман, а чак и ако је сам створио песму, он је не доживљава као своје ауторско дело, већ као део традиције.

Певање уз гусле спада у нематеријално културно наслеђе Србије и налази се на листи Унеска од 2018. године

ОСНОВНЕ ОДЛИКЕ

1. анимизам

- Веровања наших народа, док су још били пагани, очувала су се у нашем народном стваралаштву. Једно од основних обележја свести примитивног човека било је **веровање да сва жива бића, али и ствари имају душу. Такав поглед на свет се назива АНИМИЗАМ.** По том схватању, душе умрлих се усељавају у друге људи, животиње или ствари.

2. магијски начин мишљења

- Друга карактеристика примитивног човека је и магијски начин размишљања, односно **веровање у магичну моћ речи.** Изговарање неке магијске формуле речи, у свести је давао човеку моћи које нема (врло често у бајкама). Човек је веровао да тако може да одобровољи демоне природе.

ПРИМЕР: Обредне или митолошке лирске песме, фантастични мотиви у бајкама и другим врстама народних умотворина и сл

ОСНОВНЕ ОДЛИКЕ

3. синкретизам

- Синкретизам је **спој више уметности**. Она се јавља увек у споју са другим врстама уметности, а најчешће песмом, игром и глумом.
- Покушајте да се сетите неког примера синкретизма у народној књижевности.
- ✓ **Додолски ритуали** су паганске ритуалне игре и песме чији магични елементи су имали за циљ да изазову кишу. У игри су учествовале углавном младе девојке, од 5 до 12 година, биле су обучене у стару одећу, на глави су носиле венце од трава, житарица и цвећа и букете цвећа у рукама.
- ✓ **Певање уз гусле.**

ОСНОВНЕ ОДЛИКЕ

4. формулативност

Формулативност је употреба устаљених елемената у народној књижевности.

Покушај да се сетиш неких устаљених места у народној књижевности.

- на нивоу **САДРЖИНСКИХ** облика
 - ✓ мотиви (животиње помагачи у невољи, кршење забране, женидба с препрекама...)
 - ✓ типски ликови (вила, змај, трећи брат у бајкама, зла маћеха...)
 - ✓ устаљени сижеи (мегдани, женидбе, братимљење...)
- На нивоу **ИЗРАЖАЈНИХ** облика
 - ✓ стални епитети (бијело грло, рујно вино, бритка сабља...)
 - ✓ словенска антитеза, градација, поређења...
 - ✓ стереотипни почеци и завршеци (*Био једном један цар.... Живели су срећно до краја живота*)

ОСНОВНЕ ОДЛИКЕ

5. варијантност

*„исто то, само
мало другачије“*

- Усмена књижевност је подложна променама, делом због памћења, делом због потребе уношења личног печата.
- Варијантност може бити:
 - ✓ ДИЈАХРОНИЈСКА (ВРЕМЕНСКА) – настаје као последица преношења усмених садржаја кроз време («с колена на колено»).
 - ✓ ЖАНРОВСКА – исти мотив се појављује у делима различитих књижевних врста (нпр. мотив змије младожење је обрађен и у бајци и у песмама)

Поновимо...

*Основне
одлике
народне
књижевности*

1. Анимизам - веровање да сва жива бића, али и ствари имају душу.
2. Магијски начин мишљења - веровање у магичну моћ речи
3. Синкретизам - спој више уметности
4. Формулативност – устаљени елементи у књижевности
5. Варијантност – временска и жанровска

Прикупљање, записивање и објављивање народних умотворина

Тек када су усмене творевине записане, у рукописима или штампаном облику, ова дела су трајно сачувана од заборава!

Нису наше српске народне песме извађене из пергаментских рукописа, него су оне покупљене са топлих усана народа.

Јакоб Грим

Да ли је Вук Караџић први записао и објавио српске народне песме?

Сакупљање и објављивање песама пре Вука Караџића

- **1497.** први сачувани запис једне бугарштице, опеван је деспот Ђурађ Бранковић и Сибињанин Јанко
- **Шта су бугарштице? Какав им је стих?**
- **БУГАРШТИЦА** – песма дугог стиха, најчешће од 14 до 16 слогова (*бугарити = тужно певати*)
- **1555.** *Рибање и рибарско приповедање*, Петар Хекторовић (бугарштица о Марку Краљевићу и брату му Андријашу)
- **1878.** *Народне пјесме из старијих, највише приморских записа*, Валтазар Богишић (бугарштице)
- **1925.** *Ерлангенски рукопис*, приредио и објавио Герхард Геземан (десетерачке песме)

Вук Стефановић Караџић

Први је системски сакупљао, бележио и објављивао дела народне књижевности.

- Присетите како се зове прва Вукова збирка српских народних песама. Када и где је она објављена?
- Мала простонародна славеносербска пјеснарица (Беч, 1814)
- Од 1841. до 1862. Вук у Бечу објављује 4 књиге „Српских народних пјесама“
- 1821. и 1853. народне приповетке

Класификација народних песама

Упореди Вукове критеријуме поделе народне поезије у односу са модерним приступом. Како их ми данас називамо?

ЈУНАЧКЕ ПЕСМЕ – ЕПСКЕ ПЕСМЕ
ЖЕНСКЕ ПЕСМЕ – ЛИРСКЕ ПЕСМЕ
ПЕСМЕ НА МЕЋИ – ЕПСКО-ЛИРСКЕ

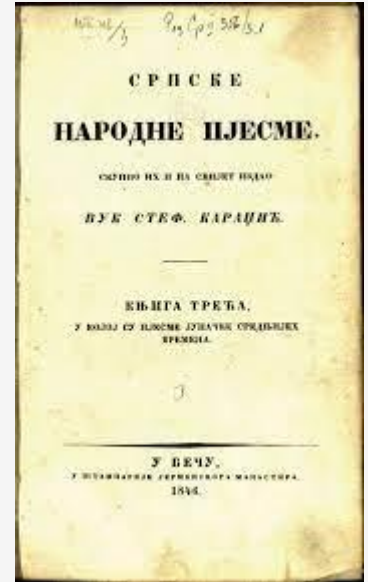
Који родови постоје у народној, а који у писаној књижевности?

ЛИРИКА И ЕПИКА (народна)
ЛИРИКА, ЕПИКА, ДРАМА (писана)

Подсетимо се како је Вук поделио народне песме?

ЈУНАЧКЕ ПЕСМЕ, ЖЕНСКЕ ПЕСМЕ И ПЕСМЕ НА МЕЋИ

На основу којих критеријума је настала ова подела? Које су разлике постојале између јуначких и женских песама у извођењу и одликама?

ЈУНАЧКЕ ПЕСМЕ	ЖЕНСКЕ ПЕСМЕ
Изводе се уз гусле и певају их мушкарци	Певају их жене и девојке, али више ради неког разговора
Певају о разним историјским догађајима и личностима (битан је садржај)	Истакнута мелодичност (више се води рачуна о самом певању)
Већи број стихова	Мањег обима

ПЕСМЕ СТАРИЈИХ ВРЕМЕНА

- НЕИСТОРИЈСКЕ ПЕСМЕ
- ПРЕТКОСОВСКИ ЦИКЛУС
- КОСОВСКИ ЦИКЛУС
- ПОКОСОВСКИ ЦИКЛУС
- ПЕСМЕ О МАРКУ КРАЉЕВИЋИ

ПЕСМЕ СРЕДЊИХ ВРЕМЕНА

- ХАЈДУЧКИ ЦИКЛУС
- УСКОЧКИ ЦИКЛУС

ПЕСМЕ НОВИЈИХ ВРЕМЕНА

- ПЕСМЕ О ОСЛОБОЂЕЊУ
СРБИЈЕ

*Како делимо
епске (јуначке)
песме према
времену
настанка? Које
циклусе знаш?*

Који историјски догађаји представља међу у подели времена на старија и средња? А који историјски догађај је опеван у песмама новијих времена?

КОСОВСКИ БОЈ

ПРВИ СРПСКИ УСТАНАК

Како делимо песме
према дужини стиха?

1. Песме дугог стиха
(бугарштице)
2. Песме краћег стиха
(десетерачке песме)

Како класификујемо лирске (женске) песме према теми певања?

Шта спада у песме на међи?

1. Митолошке песме (Сунце се дјевојком жени)
2. Обредне и обичајне
3. Посленичке
4. Љубавне
5. Породичне
6. Шаљиве
7. Родољубиве

1. **Баладе** – трагичан догађај на крају (Хасанагиница)
1. **Романсе** – песме без трагичног догађаја на крају

Чува спомен на
важне историјске
догађаје и наше
претке, па
учествују у
очувању нашег
националног
идентитета

ЧУВАР
ТРАДИЦИЈЕ

Значај народне књижевности

Дела народне
књижевности сведоче о
гедиштима, ставовима и
вредностима које је
колектив у одређеном
времену формирао.

КУЛТУРНО
БЛАГО

Међу делима народне
књижевности има и
примера изузетних
уметничких достигнућа.

О значају народне књижевности

«Нема ниједног подручја стварности нашег патријархалног човека које у народној књижевности није нашло свој израз. Представе о природи и космосу, свакодневни породични живот, друштвени односи, емоционални живот, национална историја, животна мудрост и колективно искуство – све то чини садржину народних умотворина.»

Јован Деретић

«Од времена Хомерових спева нема заправо у целој Европи појава која би нам тако као она могла објаснити суштину и порекло епа. Гледамо како се сваки значајан догађај, све овамо до у најновије доба, претвара у песме, које се живе преносе од уста до уста певача.»

Јакоб Грим

Где је присутна фолклорна традиција у савременом добу?

У којим облицима се данас манифестује усмено стваралаштво?

Нпр. виц као савремена усмена форма.

- Неговање гусларске традиције
- Етно-певање
- Деловање фолклорних друштава

Домаћи задатак

- Састави малу антологију од 10 најлепших песама народног стваралаштва и, у виду предговора, образложи свој избор.